

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ปรัชญาแนวคิดในการพัฒนาประเทศตามแนวทางที่ว่าด้วย “การพัฒนาแบบยั่งยืน” (Sustainable Development) ซึ่งมีความหมายโดยรวมคือ แนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้มีความเจริญเติบโตจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยยังสามารถรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสอดคล้องกับปัจจัยด้านประเพณี วัฒนธรรม และมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคมอย่างเหมาะสมยุติธรรม เป็นแนวทางที่ได้รับการยอมรับ และมีการนำมาประยุกต์เป็นกรอบในการจัดทำแผนการพัฒนาของประเทศต่างๆ มากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน โดยเฉพาะกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย ที่มีจะประสบกับทางสองแพร่งอันเป็นเป้าหมายในการพัฒนาที่ต้องเลือกเอาระหว่าง เป้าหมายแรกคือ การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ซึ่งอาจจะเน้นหนักในการจัดวางระบบเศรษฐกิจเพื่อสร้างรายได้เป็นเงินตราเข้าประเทศ และเป้าหมายที่สองคือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ในสังคม โดยเฉพาะกลุ่มประชากรที่ยากจน ซึ่งอาจจะเน้นการกระจายความเจริญเติบโตและความมั่นคงในสวัสดิการพื้นฐาน ซึ่งอาจจะมีผลต่อการชะลอตัวในการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมได้

ในบรรดากิจกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในระบบเศรษฐกิจของประเทศ ภาคการเกษตรนับได้ว่ามีความชัดเจนมากที่สุดภาคเศรษฐกิจหนึ่ง ในการนำแนวทางสายกลางที่เน้นความยั่งยืนดังกล่าวมาใช้ในทางปฏิบัติ เพื่อหาทางพัฒนาระบบการผลิตทางการเกษตรให้มีความเหมาะสมกับสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในไร่นา ตลอดจนเงื่อนไขความยากจนของเกษตรกรในชนบท เพื่อส่งเสริมให้อาชีพการเกษตรสามารถเป็นทางเลือกในการสร้างอาหาร รายได้ การจ้างงาน ที่อยู่อาศัย และที่สำคัญคือ เป็นวิถีชีวิตที่มีความสุขของสังคมชนบท อันเป็นการกระตุ้นแนวคิดโดยรวมที่ว่าด้วย “การเกษตรแบบยั่งยืน” (Sustainable Agriculture) ให้เกิดขึ้นอย่างจริงจังมากขึ้น หลังจากที่ได้มีการพัฒนาแนวคิดและปฏิบัติจริงในลักษณะเช่นนี้มาแล้วในอดีต จากการใช้ภูมิปัญญา ความรู้ดั้งเดิม ตลอดจนประเพณี และวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชนบทประยุกต์เข้ากับสภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ จนเกิดความสมดุลของการเกษตรกรรม

สืบเนื่องมาจากระบบการเกษตรกระแสหลัก ที่มีโครงสร้างในลักษณะที่อาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่ เน้นการลงทุนในปัจจัยการผลิตโดยเฉพาะเครื่องจักรกล พันธุ์พืช-สัตว์ ปุ๋ยเคมี และการใช้สารเคมีในการเกษตร นอกจากนี้ยังเป็นระบบการเกษตรที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยเฉพาะการผลิตพืชหรือสัตว์ในพื้นที่ขนาดใหญ่

จากลักษณะดังกล่าวมานี้เอง ปัญหาสะสมหลายประการจึงเกิดขึ้น เช่น ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากต่างประเทศ ผลกระทบต่อการพัฒนาการของภูมิปัญญาท้องถิ่น และที่สำคัญที่สุดคือ ผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภคจากสารพิษที่ตกค้างในผลผลิตทางการเกษตร

จากปัญหาที่สะสมดังกล่าวข้างต้น ได้ก่อให้เกิดผลกระทบรุนแรงต่อระบบการเกษตรโดยรวม ดังนั้นการแสวงหาทางออกจึงได้เกิดขึ้น ในช่วงปี 2377-2469 นักชีววิทยา นักพฤกษศาสตร์ และนักวิทยาศาสตร์ที่สำคัญ จึงให้ความสำคัญกับระบบการเกษตรแบบเน้นองค์รวมมากขึ้น โดยพิจารณาว่ามนุษย์และธรรมชาติเป็นหนึ่งเดียว ดังนั้นกระบวนการเกษตรกรรมทางเลือกจึงได้ให้ความสำคัญกับ ดิน เนื่องจากการพิสูจน์ได้อย่างชัดเจนว่าการปรับปรุงการเกษตรโดยการใส่สารอินทรีย์ลงไปดิน จะได้ผลตอบแทนที่ดีกว่าการใช้ปุ๋ยเคมี และสารกำจัดศัตรูพืช และลดความเสี่ยงต่อสุขภาพของดินจากการทำเกษตรกระแสหลัก ดังนั้นระบบการเกษตรแบบทางเลือกจึงปฏิเสธการใช้ปุ๋ยเคมีในไร่นา เพราะถือว่าเป็นสิ่งแปลกปลอมของผืนดิน ดังนั้น เกษตรกรรมอินทรีย์ (Organic Farming) จึงเป็นทางเลือกหนึ่งในการพิจารณาในประเด็นดังกล่าว (แนวทางและนโยบายในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนในภาคเหนือ, 2543)

แนวทางของเกษตรอินทรีย์ เป็นแนวทางการเกษตรที่วางพื้นฐานอยู่บนความรู้ทางวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นฐานความรู้เรื่อง ดิน เป็นสำคัญ โดยให้ความสำคัญกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์จากใบไม้ต่างๆ รวมทั้งการหลีกเลี่ยงการใส่สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในไร่นา เนื่องจากการใช้สารเคมี จะเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิต และก่อให้เกิดปัญหาต่อระบบนิเวศ เป็นเชื้อการระบาดของโรคแมลง ดังนั้นทางออกก็คือ เกษตรกรควรพึ่งตนเอง โดยลดต้นทุนการใช้ปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ยเคมี และสารเคมีกำจัดศัตรูพืชให้น้อยที่สุด

ดังนั้น ปัญหาดังกล่าวต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนและเป็นระบบ ตลอดจนให้สอดคล้องกับประเทศต่าง ๆ ที่เริ่มนำข้อตกลงขององค์การการค้าโลก (WTO) เรื่องมาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืชมาใช้ในการควบคุมผลผลิตทางการเกษตรที่นำเข้าประเทศ เช่น การประเมินสารเจือปนในอาหาร สารพิษตกค้างทางการเกษตร มาตรการดังกล่าวจึงเป็นปัญหาสำคัญที่ประเทศจะต้องรีบดำเนินการแก้ไขป้หาสารพิษตกค้าง

จากสถานการณ์และปัญหาดังกล่าว จึงได้มีนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่กำหนดการส่งเสริมการผลิตอาหารที่มีคุณภาพและปลอดภัยให้เพียงพอ เพื่อการผลิตพืชผลและผลิตภัณฑ์การเกษตรที่ปลอดภัยจากสารพิษความปลอดภัยในการใช้สารเคมีอย่างถูกต้องและเหมาะสมรวมทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน เน้นการทำเกษตรในเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการทำเกษตรให้คงอยู่และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน จึงเกิดมีระบบเกษตรแบบใหม่ขึ้นที่เรียกว่า “เกษตรอินทรีย์” เป็นทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาการเกษตรต่อไป

กรมส่งเสริมการเกษตรได้กำหนดนโยบายและแนวทางการส่งเสริมการเกษตร ปีงบประมาณ 2543 อันได้แก่การสนับสนุนการบริหารจัดการวิทยาการธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน ในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามนโยบายที่วางไว้ประการหนึ่งจำเป็นต้องให้เกษตรกรตระหนักถึงมหัศจรรย์จากการใช้สารเคมี ปุ๋ยเคมี และสารกำจัดศัตรูพืชจำนวนมากซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชากรโดยรวม อีกทั้งเพิ่มต้นทุนการผลิตและปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดมลภาวะต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทำให้ระบบนิเวศน์เสียสมดุล (สำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน,2543)

กรมส่งเสริมการเกษตร เป็นหน่วยงานที่สำคัญของรัฐบาลที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงเพราะเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบทางด้านนโยบายและการนำความรู้ไปเผยแพร่แก่เกษตรกร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับตำบล จึงเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเกษตรอย่างมาก เพราะเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับเกษตรกรและสามารถเข้าถึงตัวของเกษตรกร จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จะต้องปรับตัวและพัฒนาตนเองให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถและทักษะที่ทันต่อเหตุการณ์ เพราะว่าความสำเร็จของการส่งเสริมการเกษตรส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับ ความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร (พนารัตน์,2539)

ดังนั้นผู้วิจัยได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวจึงได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความต้องการความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรตำบลในภาคเหนือตอนบน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับตำบลสามารถนำเอาความรู้ ความเข้าใจ ไปแนะนำเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ให้กับเกษตรกรได้อย่างถูกต้อง และเกษตรกรนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งนี้จะเป็นการลดต้นทุนในการใช้สารเคมี ประชาชนได้บริโภคผลิตผลเกษตรอย่างปลอดภัย รวมทั้งช่วยลดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมอันจะส่งผลโดยรวมต่อคุณภาพชีวิตของประชากรในประเทศไทยให้มีคุณภาพที่ดีขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา ระดับความต้องการความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรตำบล
2. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจจัยทางด้านพื้นฐาน เศรษฐกิจ และสังคม ของเกษตรกรตำบลกับความต้องการความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการทำงานเกี่ยวกับระบบเกษตรอินทรีย์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยนี้ทำให้ทราบข้อมูลความต้องการความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรตำบล และสามารถที่จะนำข้อมูลที่ได้ในการวิจัยครั้งนี้ไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการปรับปรุง ในอันที่จะทำให้การทำงานของเกษตรกรตำบลมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

สมมติฐานของการวิจัย

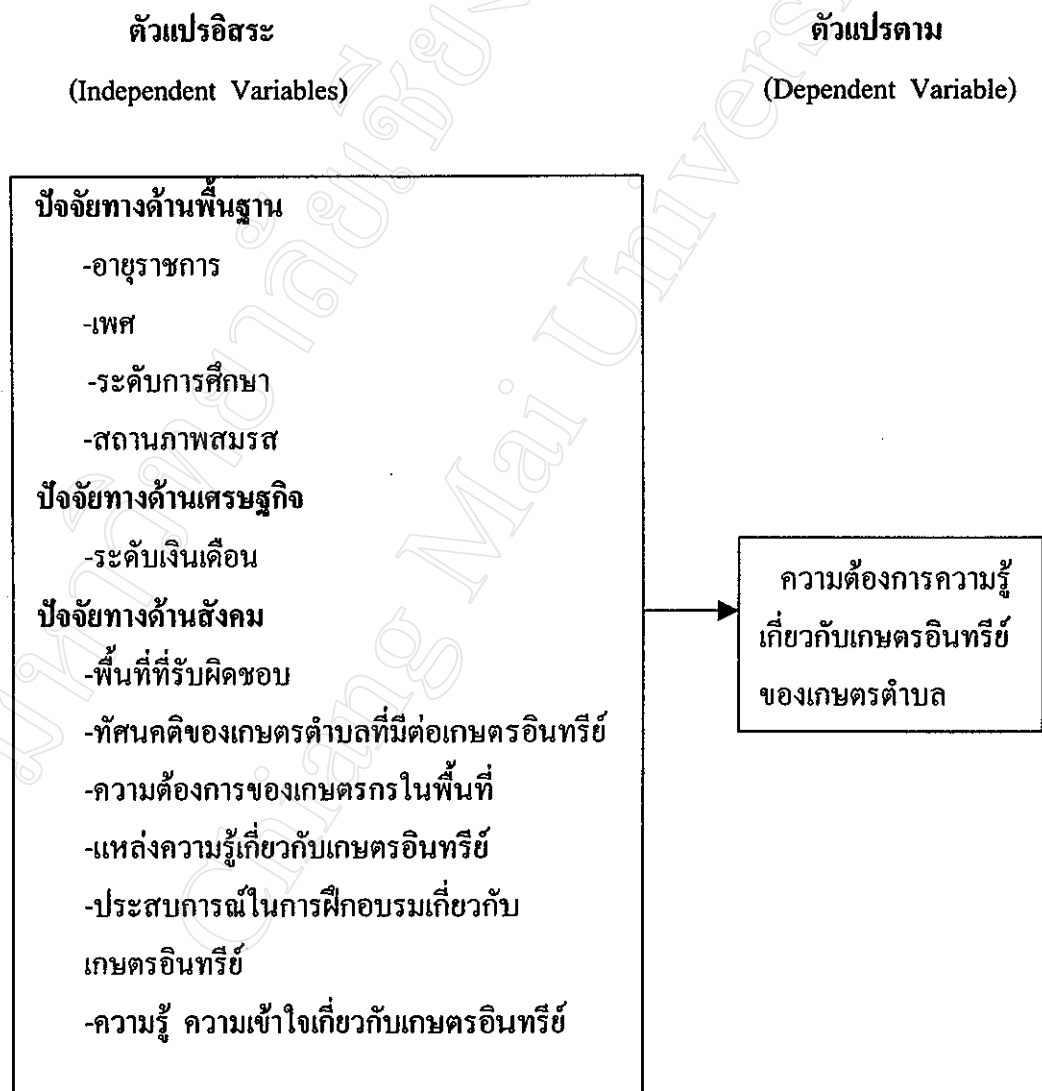
การวิจัยเรื่องนี้ ได้ตั้งสมมติฐานว่า ปัจจัยทางด้านพื้นฐาน เศรษฐกิจ และสังคมมีความสัมพันธ์กับความต้องการความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรตำบล

ขอบเขตและวิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาหาความต้องการความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรตำบลในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากตัวแปรทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษา .สามารถนำมาสร้างกรอบแนวคิด(Conceptual Framework) ในการวิจัย เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามดังนี้

นิยามศัพท์

ความต้องการความรู้ หมายถึง ความต้องการความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร ตำบล แบ่งได้ 5 ระดับ คือ 1.มีความต้องการน้อยที่สุด 2.มีความต้องการน้อย 3.มีความต้องการปานกลาง 4 .มีความต้องการมาก 5.มีความต้องการมากที่สุด

เกษตรอินทรีย์ หมายถึง ระบบการเกษตรที่หลีกเลี่ยงการใช้ปุ๋ยสังเคราะห์ สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และฮอร์โมนที่กระตุ้นการเจริญเติบโตของพืชและสัตว์

เกษตรตำบล หมายถึง เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ในสังกัดกรมส่งเสริมการเกษตรที่ทำงานระดับตำบล

อายุราชการ หมายถึง จำนวนปีที่เกษตรกรตำบลเริ่มบรรจุเป็นข้าราชการ หรือลูกจ้างประจำ ที่สังกัดกรมส่งเสริมการเกษตร

ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาชั้นสูงสุด ที่เกษตรกรตำบลได้รับการศึกษา

สถานภาพสมรส หมายถึง สถานภาพของบุคคลที่ครองสภาพ โสด หม้าย หรือมีคู่ครอง ที่จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย

ระดับเงินเดือน หมายถึง เงินรายได้ประจำเดือนที่เกษตรกรตำบลได้รับจากหน่วยงานต้นสังกัด

พื้นที่รับผิดชอบ หมายถึง จำนวนของตำบล หมู่บ้าน และครัวเรือนที่อยู่ในการรับผิดชอบดูแลอยู่ในปัจจุบันของเกษตรกรตำบล

ประสบการณ์ในการฝึกอบรมเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ หมายถึง การเข้ารับการฝึกอบรม เรื่องเกษตรอินทรีย์หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ วัดโดยการให้เกษตรกรตำบลตอบว่า “เคย” หรือ “ไม่เคย” เข้ารับการฝึกอบรม

แหล่งความรู้ทางการเกษตรอินทรีย์ หมายถึง แหล่งความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ที่เกษตรกรตำบลได้รับ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ วารสารทางการเกษตร ห้องสมุด เป็นต้น

ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจของเกษตรกรตำบลในวัตถุประสงค์และกิจกรรมของเกษตรอินทรีย์